

Urheilijakin on palkkansa ansainnut

Joseph Turrini: The End of Amateurism in American Track and Field. Champaign: University of Illinois Press 2010. 280 s.

■ Kun aikamme urheilevat sankarit valmistautuvat olympialaisiin kilpailuihinsa, he tekevät sen yksityisen ja yleisen rahoituksen turvin. Jos he vielä sattuvat menestymään kyseisissä kisoissa, sponsorit palakitsevat heidät ylenpalttisesti, ja jälleen käteissuorituksilla. Miten tässä näin pääsi käymään? Nykyajan olympialaisia elähdytti ainakin seremoniallisella tasolla alusta asti amatööriyden kultti. Osanottajien tuli olla silkasta ponnistelun riemusta urheilevia nuorukaisia, ja 1970-luvulle saakka kansainväliset urheilujärjestöt langettivat kilpailukieltoja amatöörisääntöjen rikkomisesta. Olympiaurheilun sanottiin olevan kerrassaan mahdotonta, jos ammattilaisuus hyväksyttäisiin; ilman aatteellista perustaa ”puhdas” urheilu ”rappeutuisi” räikeäksi sirkukseksi.

Vallitsevan käsityksen mukaan Kansainvälinen olympia-

komitea (KOK) joutui 1970-luvulla tunnustamaan realiteetit eli pehmentämään olympiaurheilijoille asettamiaan kriteerejä. Vuoden 1974 jälkeen termi ”amatööri” poistui sääntökirjoista, vuodesta 1981 lähtien urheilijat saivat tallentaa tienestinsä niin sanottuihin urheilijarahastoihin, ja vuoden 1992 kesäolympialaisiin saapui ammattilaisarja NBA:n monimiljonääreistä koottu koripallojoukkue. KOK oli siten tarkistanut linjauksensa ja onnistunut tekemään kisoistaan maailman parhaiden urheilijoiden taistelutantereen tulotsoon katsomatta.

Tuollainen tulkinta hallitsee kansainvälistä ja kotimais-takin tutkimuskirjallisuutta. Yhdysvaltalainen historioitsija Joseph Turrini kääntää nyt asetelman ympäri kirjassaan *The End of Amateurism in American Track and Field*. Urheilupäättäjät eivät suinkaan tulleet järkiinsä omin avuin; amatöörimääräysten asteittainen purkaminen ei ollut ylätason altruistinen myönnytys. Urheilijoiden tosiasiallinen kapina pakotti johtajat antamaan periksi. Kamppailu yksilönvapauksien ja toimeentulon puolesta oli pitkä, sillä valtaapitävät tahot eivät mielellään luopuneet aatteestaan, johon vedoten he olivat tottuneet suoristamaan urheilijoiden rivit. Urheilijavastarinta jatkui vuosikymmeniä ja koostui niin oikeusjutuista, boikoteista kuin turhiksi koettujen sääntöjen avoimesta rikkomisestakin.

Turrinin näkökulma on amerikkalainen. Hän rajaa tarkastelun yhdysvaltalaiseen yleisurheiluun, kuten rajasi jo

väitöskirjassaan, johon puheena oleva monografia nojaa. Amatöörihaaveiden noin satavuotisen kauden hän taustoittaa 1800-luvun värikkäällä rahajuoksuilla, joilla oli vastineensa muissakin maissa. Urheilijat joko järjestivät kilpailunsa itse tai osallistuivat mitä kirjavimpiin kansanjuhliin, joiden kupeessa sopi kiistellä esimerkiksi etenemisnopeudesta. Siitä kaikesta teki lopun 1888 perustettu Amateur Athletic Union (AAU). Kilpailujärjestelmä yhdenmukaistettiin, ennätykset ratifioitiin keskusjohtoisesti, ja mikä tässä yhteydessä oleellisinta, osanottajille säilytettiin amatöörivaatimus.

AAU:n asema vahvistui suorassa suhteessa kansainvälisen olympiakisojen arvostuksen nousuun. Kenties pahamaineisin esimerkki amatöörikultin vaikutuksesta on Jim Thorpen kultamitalisuoritusten hylkääminen Tukholman olympialaisten (1912) jälkeen. Thorpe oli voittanut sekä viisietä kymmenottelun ja ollut vähintään Hannes Kolehmainen veroinen sankari urheilua harrastavassa maailmassa, kunnes hänen kohuttiin koonneen kourallisen dollareita baseballissa. Seuraavalla vuosikymmenellä AAU sitten itse kutsui Paavo Nurmen sisäratakiertueelle, jonka jäljiltä Nurmi oli tehnyt ensimmäisen miljoonansa, kuten Turrini arvelee (vailla tuoreita todisteita). Myös sen Turrini toteaa, että Suomi oli jo tuolloin ajamassa amatöörisääntöjen tulkintaan helpotuksia, ennen kaikkea mahdollisuutta saada korvauksia menetetyistä palkkatyöstä. Aloite uusittiin sotien jälkeen, ja jälleen tuloksetta.

Turrini nostaa nuoren amerikkalaismailerin Wes Santeen komeaan rooliin amatööriurheilun tekopyhyyden ja urheilujohdon valtapelin paljastajana. Santee kolkutteli 1950-luvulla mailin juoksussa neljän minuutin rajaa niin kuuluvasti, että AAU julisti hänet kilpailukielttoon. Siihen tämä opiskelija ei alistunut: hän haastoi AAU:n oikeuteen, koska tulkitsi aina toimineensa amatööriasetusten puitteissa. Hän ei kiistänyt ottaneensa kisojen järjestäjiltä rahaa, mutta dollarit hän katsoi ansainneensa, kun huomioitiin hänen ponnistelunsa kilpailujen onnistumisen tähden. Edelleen Santee kertoi saaneensa jopa AAU:n virkailijoilta käteismaksuja.

Oikeusjuttu lopahti, sillä Santeen olisi täytynyt valaeh-toisesti esitellä muidenkin urheilijoiden rikkomuksia. Vasikointiin hän ei suostunut, ja tutkija kohottaa hänet nyt ilmeisen perustellusti urheilijoiden vapaustaistelun keulakuvaksi. Aikaisemmassakin kirjallisuudessa juuri 1950-luku on mainittu ajankohdaksi, jolloin rahapalkkioista puhuminen ei enää johtanut julkiseen häpäisyyn. Tästä kehityskulusta löytyisi lisätodisteita myös Suomesta. Toisaalta Paavo Nurmi oli jo kesällä 1925 valtameren takaa palattuaan antanut haastattelun, jossa ihailtavan suorasanaisesti tyrmättiin amatööripykälien oikeutus. Jos hyvin käy, Turrinin teos inspiroi tutkimuksen amatööriurheilun noususta ja tuhosta suomalaisittain – tutkimuksen, joka asettuisi luontevasti ruotsalaisen Karin Wikbergin väitöskirjan *Amatör eller professionist?* (2005) rinnalle.

Kuinka sitten selittyisi urheiluherrojen kiivailu amatööriatosten puolesta 1970-luvulle asti? Turrini väläyttää johdannossa marxilaisvaikutteista hegemoniateoriaa, mutta jatkossa kerronta kulkee perustutkimuksen pitkän kaavan mukaisesti. Aikalaistekstejä on luettu, kokouspäiväkirjoja kartoitettu, urheilijoita haastateltu. Vaikka niin sanotun lähdepojan laajuudessa ei ole vikaa, tulkinnallisen viitekehyksen keveys tuottaa toistuvasti karikatyyrimäistä vastakkainasettelua: toisaalla ovat vallantäyteiset johtajat, toisaalla taas sorretut urheilijat. Olettaa kuitenkin sopii, että Yhdysvalloissakin oli hyvässä uskossa urheilijoita holhonneita johtajia, jotka pyyteettömästi sovelsivat harhautunutta idealismiaan käytäntöön. Kenties jokunen urheilupäättäjä oli Tahko Pihkalan tavoin tietoinen amatööri-ihanteen raadollisesta syntyperästä, mutta katsoi silti avoimen ammattilaisuuden vievän olympiaurheilun hunningolle.

Näin ajatellen lopun aikoja lähestyttiin 1960-luvulla, kuten Meksikon olympiaviikkoina, jolloin urheilujalkineiden valmistajat käyskentelivät dollarinippujen kanssa ja haalivat tähtinimiä talleihinsa. Asiasta kirjoiteltiin laajalti, mikä johti poikkeuksellisen hauskaan ukaasiin: urheilijoiden edellytettiin vastedes käyttävän kansallisissa ja kansainvälisissä mestaruuskilpailuissa yksinomaan valkeita jalkineita. Vauhtiraidat tuli siis repiä tosuista ennen starttia!

Sekin päätös jäi kuolleeksi kirjajimeksi. Samanaikaisesti Yhdysvalloissa viriteltiin ammattilaisliigaa, jollainen saatiin

jalkeille kohta Münchenin olympialaisten (1972) jälkeen. International Track Association sieppasi palkkalistoilleen vaikuttavan kokoelman urheilijoita, jotka neljässä vuodessa saavuttivat tukuihin maailmanennätyksiä. Ironista kyllä, monet heistä valittivat tulotonsa laskeneen ammattilaisuuden myötä; kannattavampaa olisi ollut sittenkin pysytellä valeamatöörinä. Kansainvälinen yleisurheiluliitto (IAAF) ei heidän ennätyksiään noteerannut, mutta juuri niinä 1970-luvun vuosina KOK siivosi säännöistään amatööri-termin. IAAF:n tapaiset järjestöt saivat muotoilla omat ”kelpoisuussääntönsä”, jotka joustivat 1980-luvulle tultaessa siinä määrin, että pikajuoksija Carl Lewis saattoi ostaa urheilijarahastoon tallettamillaan varoilla Ferrarin. Sen miellettiin kuuluvan jokapäiväisen elämän tarpeisiin. Pitkien matkojen juoksijoille puolestaan hölkkähuuma avasi

tossufirmojen tukemat markkinat; kaupunkimaratonilla he pääsivät käsiksi isoihin rahoihin, jolloin olympialaisen loisteen vetovoima hiipui.

Siten on palailtu modernin urheilun juurille, 1800-luvun tilanteeseen eli rahapalkkioiden rehtiin hyväksymiseen. Amatööriurheilun periodi paljastuu tässä katsannossa teeskentelyä ja mielivaltaa ruokki-neeksi harhapoluksi. Siitähän ei varsinaisesti ole vallinnut epäselvyyttä aikaisemminkaan, joten Joseph Turrinin tutkimuksen suurin ansio on siinä, miten seikkaperäisesti hän osoittaa amatööri-ideologian alasajon olleen urheilija-aktiivismin seurausta. Urheilijat uskoivat olevansa oikeutettuja rahalliseen korvaukseen raadannastaan, ja jokaisen johtoportaalta kiristetyn myönnytyksen jälkeen he rohkaistuvat vaatimaan uusia vapauksia.

Kirjansa päätteeksi Turrini viittaa 2000-luvun dopingprob-

lematiikkaan. Yllättävää on havaita, että hän ei tunnista suoraa analogiaa muinaiseen amatööriproblematiikkaan. Turrinin mielestä ”monet urheilijat” puolustavat nykyisiä virtsatestejä, mutta kuten hänen olisi pitänyt muistaa, vähintään yhtä usea urheilija nimellisesti puolsi rahapalkkioiden kieltämistä. Kehnosti perustellut dopingsäännöt ruokkivat nekin julkeaa valehtelua ja häpeämätöntä hurskastelua: ”puhtaan urheilijan” toivotaan tällä hetkellä kavahtavan mammonan asemesta tiettyjä lääkkeitä. Amatööri-illuusio säilyi joten kuten koossa täyden vuosisadan, kun taas dopingkontrollilla ei ole vielä ikää puoliakaan siitä. Siksi joutunemme odottamaan 2000-luvun lopulle asti ennen kuin ensimmäiset antidopingin kuolemaa kartoittavat tutkimukset ilmestyvät.

Erkki Vettenniemi